

## Rațiuni biblice ale credinței: pe urmele credinței lui Abraham

Maria Francisca BĂLTĂCEANU

### Abstract

*The definitions of faith are more and more refined – e.g. the ones in the Catechism of the Catholic Church. The article traces back the “reasons of faith” as they are illustrated in the Bible, while offering a survey of Hebrew and Greek biblical terminology regarding the notion of faith. An outstanding example is set before our eyes: Abraham, “the man of faith”. The main episodes of Abraham’s story are looked into, while highlighting the manifestations and the effects of faith throughout his life: faith means his trust in God, who chooses and calls him, as well as a perfect obedience to His word; this faith builds Abraham into a free, generous man, a great friend of God. Old and New Testament echoes of Abraham’s exemplary figure are further suggested for meditation.*

**Keywords:** faith: definitions – terminology – biblical illustration; trust; call; Abraham; Sarah; promise; blessing; Promised Land; theophany; God’s friendship

Își mai amintește cineva de *Catehismul Diecezei de Iași*, cu întrebări și răspunsuri? Toți cei din generațiile mai vechi am învățat după el. Era acolo definiția credinței:

- Ce înseamnă a crede? Răspuns: „A crede înseamnă a ține ca adevărat ceea ce ne-a revelat Dumnezeu și ne învață sfânta Biserică“. Nu e rău, dar e parțial. De fapt unii nici nu pricepeau ce înseamnă „a ține ca adevărat”...

Din fericire *Catehismul Bisericii Catolice*, cel de azi, dă o definiție mai profundă, în mai multe variante, tocmai pentru că e greu de epuizat într-o frază conținutul acestei noțiuni:

Credința este *răspunsul* omului dat lui Dumnezeu care se i se revelează și *i se dăruiește*, aducând în același timp un *belșug de lumină* omului aflat în căutarea sensului ultim al vieții sale.<sup>1</sup>

A asculta în credință înseamnă a se supune în mod liber cuvântului ascultat, pentru că adevărul lui este garantat de Dumnezeu, Adevărul însuși.<sup>2</sup>

Însuși *Catehismul Bisericii Catolice* trimite la Abraham și, în paralel, când a venit plinirea timpului, la Fecioara Maria, chip al credinței desăvârșite:

Abraham este modelul acestei ascultări pe care ni-l propune Sfânta Scriptură. Fecioara Maria este realizarea ei cea mai desăvârșită.<sup>3</sup>

Altfel spus, ori mai concret,

Credința este în primul rând o adeziune personală a omului față de Dumnezeu; ea este în același timp, și în mod inseparabil, asentimentul liber față de tot adevărul pe care l-a revelat Dumnezeu.<sup>4</sup>

Deci este vorba de o adeziune personală nu doar față de un concept, o idee, ci față de Dumnezeu însuși. În același timp, este un asentiment liber față de adevăr; aceasta implică și *a cunoaște* ceea ce vrei să crezi.

Titlul seriei de conferințe ale Facultății de teologie catolică din Anul credinței este foarte inspirat: „Rațiunile credinței”. În latină, *ratio* implică nu doar motivația, ci înseamnă și cauză, modalitate, sistem, sens, noimă, structură și, evident, rațiune; tot acest câmp sugerează într-un fel și ce oferă Biblia. Pentru că Biblia nu-ți spune doar *ce*, ci îți arată și *cum*. Aceasta e diferența între orice tratat de teologie, oricât de grozav ar fi el, și oricât de sfânt ar fi autorul lui, și Biblie: ea ne arată *cum* se întâmplă lucrurile.

<sup>1</sup> *Catehismul Bisericii Catolice*, 26, trad. rom.: Arhiepiscopia romano-catolică de București, 1993.

<sup>2</sup> *Ibidem*, 144.

<sup>3</sup> *Ibidem*.

<sup>4</sup> *Ibidem*, 150.

Pentru că exprimarea în imagini este mai bogată decât cea conceptuală – mai puțin precisă, dar mai bogată. Ne putem aminti aici, fie și printr-o mai mult sau mai puțin îndepărtată analogie, de afirmația lui Aristotel că epopeea e mai „filosofică“ (universală) și mai „înaltă /nobilă“ decât istoria<sup>5</sup>.

Ce ne spune Biblia despre „credință“? Este importantă terminologia biblică, în ebraică și în greacă.

Ebr. *'āmān* se situează în sfera solidității: spune despre ceva că e stabil, sau despre o persoană că e fiabilă, de încredere. La diferite diateze poate însemna „a fi de încredere“, sau „a-ți pune încrederea“. Din aceeași rădăcină sunt *'emunāh*, „soliditate“, „tărie“, „statornicie“, „fiabilitate“ precum și *'amēn*, „cu adevărat“, „într-adevăr“; iar *'omānōt* desemnează „stâlpii casei“!

Alt termen din această sferă este *bāṭah* „a se încrede“, dar semnificația lui înclină mai mult către „speranță“. Acest lucru se vede și din traducerea greacă: *bāṭah* e redat prin *elpis*, spre deosebire de familia primului termen, care e redat prin *pistis* și derivatele lui.

Ca studiu de caz pentru Vechiul Testament, să privim istoria lui Abraham. Din punctul de vedere al lui Dumnezeu, Abraham este omul făgăduinței. Din punctul de vedere al răspunsului, este omul credinței. La un moment dat, povestind despre el, Cartea spune: *Abraham a crezut Domnului / s-a încrezut în Domnul/ l-a crezut pe Domnul și aceasta i s-a socotit dreptate* (Gen 15, 6; cf. Rom 4, 3). Termenul pe care îl traducem cu „dreptate“, *ḥēdāqāh* se referă, în Biblie, la dorința, străduința omului de a trăi după voința lui Dumnezeu. Iar Pavel îl numește „Părintele celor care cred“ (Rom 4, 11).

Trecând peste aspectele strict istorice (dacă Abraham a existat realmente, factual, sau este un personaj legendar, simbolic, „literar“), să facem cunoștință cu el văzând ce ne dau textele biblice. Vom parcurge

<sup>5</sup> Cf. ARISTOTEL, *Poetica*, 1459a, Editura Iri, București 1998<sup>3</sup>, 98.

câteva texte alese: toată lumea le cunoaște, vrem doar să reintrăm în miezul lor.

Toată istoria lui Abraham este un drum<sup>6</sup>. El merge dintr-un loc în altul, eventual înalță câte un altar, face unele gesturi, i se întâmplă niște lucruri – și în același timp totul e străbătut de făgăduința lui Dumnezeu, de la care pornește totul, și care se repetă și se intensifică din ce în ce. Sunt momente, întâmplări ale lui Abraham, subîntinse toate de această temă a credinței care îi motivează, într-un fel, gesturile.

Sfârșitul capitolului 11 din Geneză oferă o genealogie: pornește de la Sem, care la rândul său pornește de la alt strămoș, care la rândul său...; totul pornește în ultimă instanță de la Adam. Astfel Abraham reprezintă în speranță poporul său, „îl reprezintă pe Israel aflat în căutarea lui Dumnezeu”<sup>7</sup>, dar reprezintă și toată omenirea, îl poate reprezenta pe fiecare, ceea ce trăiește el putem într-un fel trăi fiecare dintre noi – și acesta e un lucru foarte important, pe care trebuie să-l conștientizăm.

Desigur, sursele rabinice încearcă să precizeze ce a fost înainte de momentul biblic. Sunt foarte interesante, chiar dacă uneori se și contrazic între ele, de exemplu încercând să răspundă la întrebarea „când l-a cunoscut Abraham pe Dumnezeu?”<sup>8</sup>. Dar acum ne axăm doar pe ceea ce ne dă textul biblic.

Capitolul 12 începe brusc:

<sup>1</sup>Domnul i-a spus lui Avram<sup>9</sup>: „Ieși din pământul tău, și din neamul tău, și din casa tatălui tău, către pământul pe care ți-l voi arăta. <sup>2</sup>Și Eu voi face din tine un neam mare și te voi binecuvânta și voi da măreție numelui tău și vei fi binecuvântare. <sup>3</sup>Voi

<sup>6</sup> Cf. CARLO M. MARTINI, *Abramo, nostro padre nella fede*, Ed. Borla, Roma 1985; trad fr. (la care vom trimite): *Abraham. Notre père dans la foi*, Éditions Saint-Augustin – Saint-Maurice (Suisse) 1994, 16.

<sup>7</sup> *Ibidem*, 21.

<sup>8</sup> Pentru această chestiune, cf., de exemplu, MARTINI, *Abraham. Notre père dans la foi*, *op. cit.*, 27-34.

<sup>9</sup> Ne amintim că numele personajului nostru este mai întâi Abram (ebr. 'abrām), până la *Gen* 17, 5, când Dumnezeu îi schimbă numele în Abraham (ebr. 'abrāhām), pe care îl interpretează ca „părintele unei mulțimi de neamuri”.

binecuvânta pe cei ce te binecuvântează, iar pe cei care te blestemă îi voi blestema. Și se vor binecuvânta în tine toate semințiile pământului.“

Încercăm să „stoarcem” textul, nu neapărat după o metodă științifică anume. Ce avem aici? Primul cuvânt e „Domnul“: este o inițiativă gratuită, liberă, totală a lui Dumnezeu, care presupune o alegere. Aici cuvântul „alegere“ nu apare, este doar presupus, dar va apărea mai târziu.

*Domnul i-a spus*: este un cuvânt care i se adresează.

Și o chemare care presupune o ruptură. Un verb: *Ieși!*, parcă Dumnezeu chiar insistă: *din pământul tău... din casa ta* – o insistență aproape dureroasă.

Să meargă în necunoscut, nu-i dă o adresă: *către pământul pe care ți-l voi arăta*. La Dumnezeu, însă, această ruptură implicată de chemare îți pune totdeauna în față o făgăduință, ceva care este mult mai mult decât ai lăsat în urmă. Făgăduința este: „pământul”, pe care l-a pomenit; este o posteritate – *voi face din tine un neam mare*, și este binecuvântarea: *te voi binecuvânta*. Binecuvântarea era pentru ei mult mai mult decât pentru noi acum – face Părintele un semn și, gata, a binecuvântat iconița! Pentru ei e ceva foarte important: am putea să spunem că este un gând bun care, din partea lui Dumnezeu, se înfăptuiește cu toată puterea, din partea omului care binecuvântează pe cineva, este o chemare a puterii lui Dumnezeu asupra aceluia. Și asupra lui Abraham, binecuvântarea e puternică: *voi da măreție numelui tău*. Puțin înainte fusese episodul cu Turnul Babel: știm că ei au vrut să-și „facă un nume” (*Gn 11, 4*) – aceasta e motivația lor – și au eșuat. „Numele mare” se face doar atunci când, de fapt, ți-l face Dumnezeu. ... și *vei fi binecuvântare*. <sup>3</sup>*Voi binecuvânta pe cei ce te binecuvântează, iar pe cei care te blestemă îi voi blestema*. E foarte riscant să-l blestemi pe Abraham: într-un fel, am putea spune, printre multe altele, și că Dumnezeu condamnă antisemitismul încă de la început.

*Și se vor binecuvânta în tine toate semințiile pământului* – ceea ce înseamnă foarte mult: Abraham ca izvor de binecuvântare. Aici, când cuvântul se concentrează asupra unei persoane care va deveni un popor, el se

deschide în același timp spre universal. Acesta e în Biblie jocul dintotdeauna: concentrarea asupra identității și lărgirea universală.

Răspunsul lui Abraham apare doar în faptă:

<sup>4</sup>Și Avram a plecat după cum îi spusese Domnul și a mers și Lot cu el. Avram avea șaptezeci și cinci de ani când a plecat din Haran. <sup>5</sup>Și Avram a luat-o pe Sarai, nevasta sa, și pe Lot, fiul fratelui său, și tot avutul pe care îl agonisiseră și pe toți oamenii pe care-i dobândiseră în Haran, și au pornit spre țara Canaanului. Când au ajuns în țara Canaanului, <sup>6</sup>Avram a străbătut țara până la locul numit Sihem, până la stejarul lui Moreh.

La cuvântul Domnului, Abraham pleacă în necunoscut. Își ia familia, soția, nepotul, averea, tot și pleacă fără să știe unde va ajunge. Nici nu se spune că pe drum Dumnezeu i-ar fi indicat: „mai ai atâția kilometri“.

... *au pornit spre țara Canaanului*. Aceasta o spune Biblia. El nu știe, doar noi știm. Este al doilea moment – această plecare în necunoscut: încrederea pe care o are acest om într-un Dumnezeu care îi era necunoscut până acum, și care îi vorbește, și care îl cheamă.

*Ajuns în țara Canaanului, Avram a străbătut țara*. Așa va face Abraham de la început, de când intră în țară și până când va muri: este un drum încoace și încolo. Dar, în același timp, nu este o plimbare: este deja, în speranță, în credință, un tur al proprietarului, un gest aproape juridic asupra unei proprietăți; când cineva dobânda o proprietate, cel puțin în vechime, era obligatoriu să-i dea ocol, să intre, să o străbată și aceasta făcea irevocabil gestul juridic. Ceva din această concepție există, în cutume, de altfel, până azi.

Urmează o inserție: *Pe atunci, trăiau în țara aceea canaanenii*. Apare deja un element de primejdie, de tensiuni viitoare: țara nu e liberă.

<sup>7</sup>Și Domnul i s-a arătat lui Avram și i-a zis: „Seminției tale îi voi da pământul acesta.“

... *i s-a arătat*: este al doilea moment al descoperirii. Prima dată îi vorbește; acum relația se intensifică, Domnul i se arată. Este o gradație între „a

auzi“ și „a vedea“. Ne amintim cum își termină Iov răspunsul către Dumnezeu: „Până acum auzisem vorbindu-se despre tine, dar acum ochii mei te-au văzut“ (*Iov*, 42,5): este o mare diferență de grad de cunoaștere.

... și i-a zis: „*Seminției tale îi voi da pământul acesta.*“ Acum deja vorbește despre seminție. Îi va da pământul și i-l arată. Până acum era „cel pe care ți-l voi arăta”; acum e „acesta”.

Avram a construit acolo un altar pentru Domnul, care i se arătase.<sup>8</sup> De acolo a plecat spre muntele care este la răsărit de Betel și și-a așezat cortul așa încât Betel era la apus și Ai la răsărit. Și a construit acolo un altar pentru Domnul și a chemat numele Domnului.

Primul fel de rugăciune al lui Abraham este ascultarea: ascultă ce-i spune Dumnezeu și împlinește. Al doilea fel de rugăciune apare acum: rostește, invocă numele lui Dumnezeu.

<sup>9</sup>Și a pornit Avram și a tot mers spre miazăzi.

Și, de acolo, tot ce urmează este un drum subîntins de această făgăduință, care îi e pusă în față, și care îi va umple toată viața.

Episodul următor îl amintim doar (*Gen* 12, 1-9). Abraham ajunge în Egipt: știm ce face acolo. E foamete, drumul spre Egipt este, pe Semiluna fertilă, „drumul foametei“. Acolo își prezintă nevasta drept soră, ca să fie considerată liberă. Ea ajunge în iatacul faraonului și atunci încep să curgă nenorocirile. Deci, spaima pentru viața proprie îl duce pe Abraham la o acțiune nu prea laudabilă. Biblia este foarte lucidă. Nu este nici pe departe o carte de pilde edificatoare pentru predicatorii grăbiți. Dumnezeu știe cu adevărat ce este în om. Și este interesantă întotdeauna atitudinea lui Dumnezeu față de greșeala omului. Aici necazul cade asupra faraonului – nu foarte mare, lucrurile se rezolvă până la urmă. Există comentarii ulterioare care, pornind de la o inserție din *Gen* 20, 12, încearcă, pios, să-l disculpe pe Abraham, spunând că Sara îi era soră vitregă – deci el n-a mințit!!! De fapt e vorba de spaima care blochează cunoașterea lui Dumnezeu: pentru

Abraham, pentru orice om...<sup>10</sup> Aici este spaima pentru viața proprie, vor mai fi și altele. Dumnezeu nu se supără, ci îi face morală, îl educă<sup>11</sup>.

Apoi

13 <sup>1</sup>Avram s-a întors din Egipt în Neghev, el și nevasta lui și tot avutul lui, și Lot împreună cu el. Iar <sup>2</sup>Avram era foarte bogat în turme, în argint și în aur. <sup>3</sup>El a mers în drumul său din Neghev până la Betel, până în locul unde fusese la început cortul său, între Betel și Ai, <sup>4</sup>în locul în care făcuse un altar la început, și acolo a chemat numele Domnului.

Ajung bogați amândoi, turmele se înmulțesc. Abraham și-a ales locul cel vechi, între Betel și Ai, unde a făcut un altar și iar „a chemat numele Domnului”. O formă de cult încă neinstituționalizată. Dar statornică și intensă.

Iar acum, ca până azi, începe bătălia pentru sursele de apă și pentru pășuni. Biblia spune, delicat<sup>12</sup>, nu că ar fi fost ceartă între Abraham și Lot, ci păstorii turmelor respective sunt cei care s-au certat.

Și iarăși apare o inserție menită parcă să-ți aducă aminte că în țară locuiau oameni străini: *Pe atunci locuiau în pământul acela canaanenii și periziții*. Adică, atenție! O gâlceavă, o dezbinare între rude în mijlocul străinilor poate avea consecințe mult mai grave.

<sup>8</sup>Și Avram i-a zis lui Lot: „Să nu fie ceartă între mine și tine, rogu-te, între păstorii mei și păstorii tăi, căci suntem rude. <sup>9</sup>Oare nu e tot pământul înaintea ta? Desparte-te, rogu-te, de mine! Dacă o iei la stânga, eu o iau la dreapta, iar dacă o iei la dreapta, eu o iau la stânga.“

Reacția lui Abraham e absolut uimitoare pentru vremea aceea – o lume tribală, arhaică, gerontocrată, unde „Ăl bătrân” are toate drepturile, așa că Abraham putea să-i spună nepotului: „Treaba ta; eu îmi aleg locul, iar tu te

<sup>10</sup> Cf. și MARTINI, *Abraham...*, *op. cit.*, 23.

<sup>11</sup> Pe larg despre „spaima” lui Abraham, cf., de exemplu, MARTINI, *Abraham...*, *op. cit.*, 50-63.



descurci.” Dar Abraham are o reacție de o generozitate și de o liniște extraordinare: îl lasă pe Lot să-și aleagă spațiul preferat, ca „să nu fie ceartă“.

Lot <sup>10</sup>*și-a ridicat ochii și a văzut toată valea Iordanului că era în întregime udată, ca grădina Domnului* – sigur că este o exagerare, dacă ne uităm la teritoriul Israelului, pământul era destul de sterp (azi este rodnic pentru că e irigat la centimetru!). Lot a văzut ce pământ i s-a părut mai fertil, unde i s-a părut că e mai bine și, obraznic, <sup>11</sup>*și-a ales toată valea Iordanului și a luat-o spre răsărit, și astfel s-au despărțit ei unul de altul*. Abraham s-a așezat în Canaan, iar Lot, în Sodoma.

Urmează iar o inserție: <sup>13</sup>*Iar oamenii din Sodoma erau foarte răi și păcătoși înaintea Domnului*. Este ca un gong care sună a amenințare.

Și acum, Dumnezeu îi vorbește iarăși lui Abraham. Ne amintim că Lot „își ridicase ochii...”. Dumnezeu îi spune lui Abraham:

„<sup>14</sup>Ridică-ți ochii și privește, din locul în care te afli, spre miazănoapte și spre miazăzi, spre răsărit și spre apus, <sup>15</sup>tot pământul pe care îl vezi, ție ți-l voi da și seminției tale, pentru totdeauna.“

Îl îndeamnă să privească tot spațiul, Abraham îl vede în toată întinderea, într-o viziune grandioasă<sup>13</sup>.

Și Dumnezeu face o comparație, care este uzuală, dar care întărește totuși făgăduința:

„<sup>16</sup>Voi face seminția ta ca pulberea pământului: de va putea cineva să numere pulberea pământului, va putea număra și seminția ta. <sup>17</sup>Scoală-te și cutreieră pământul acesta în lung și în lat, căci ți-l voi da ție.“ Atunci <sup>18</sup>Avram și-a ridicat corturile și a venit să se așeze la terebinții de la Mamre, care este la Hebron; și a construit acolo un altar pentru Domnul.

(Mamre va fi, într-un fel, „locul” lui Abraham; la Hebron sunt și astăzi mormintele patriarhilor.)

<sup>12</sup> Cf. *ibidem*, 93.

<sup>13</sup> Cf. *ibidem*, 94.

Făgăduința pe care o are în față îl rupe, într-un fel, de posesiunea imediată și-l face liber<sup>14</sup>. Știm că, mai târziu, în primul război dintre regișorii locali, la un moment dat aceștia îl iau prizonier pe Lot. Abraham putea să-i spună: „Lot, partea asta tu ți-ai ales-o, treaba ta, acum descurcă-te!” El, însă,

când a auzit că fratele său [= ruda sa apropiată, la care ținea] a fost luat prizonier, i-a adunat pe vitejii născuți în casa lui, trei sute optsprezece la număr, și i-a urmărit până la Dan. <sup>15</sup>S-au împărțit și, noaptea, el și slujitorii lui i-au izbit și i-au urmărit până la Hoba, care este la miază-noapte de Damasc. <sup>16</sup>A adus înapoi toată avuția și l-a luat înapoi și pe fratele său, Lot.

Deci Abraham riscă, își pune în joc viața sa și pe a oamenilor care erau cu el, avuția sa, ca să-l scape pe Lot. De ce? Tocmai pentru că în el locuiește altă speranță, făgăduința.

Urmează un episod straniu și care străbate, interpretat cristologic, până în Noul Testament:

<sup>18</sup>Melchisedec, regele Șalemului, i-a adus pâine și vin; el era preot al Dumnezeului Preaînalt<sup>15</sup>. <sup>19</sup>Și l-a binecuvântat zicând: „Binecuvântat să fie Avram de Dumnezeul cel Preaînalt, Făcătorul cerului și al pământului, <sup>20</sup>și binecuvântat să fie Dumnezeul cel Preaînalt, care i-a dat pe vrăjmașii tăi în mâinile tale!” Și [Avram] i-a dat zeciuală din toate.

Apare un rege care este și preot (spre deosebire de Israel, unde funcționa o „separație a puterilor“) și care aduce jertfă pâine și vin – deci nu ceea ce se aducea de obicei. E „preot al Dumnezeului Preaînalt“ – un titlu al lui Dumnezeu pe care Abraham nu-l știa, dar pe care îl preia:<sup>16</sup> vorbind cu regele Sodomei spune exact: „*Îmi ridic mâna spre Domnul, spre Dumnezeul preaînalt, Stăpânitorul cerului și al pământului...*“ Melchisedec îl binecuvântează pe Abraham și pe Dumnezeu care i-a dat

<sup>14</sup> Cf. *ibidem*, 96.

<sup>15</sup> „Dumnezeul preaînalt“ este redarea tradițională a ebr. 'Ēl 'Elyōn (gr. Theōs hýpsistos).

<sup>16</sup> Cf. MARTINI, *Abraham...*, *op. cit.*, 31.

biruința, iar Abraham este cel care îi dă „impozit“, zeciuiala. Deci nu se știe de unde vine Melchisedec, încotro pleacă, dar e evident că este cineva mai mare decât Abraham.

În același timp, în discuția cu regele Sodomei Abraham spune:

„...nimic nu voi lua din tot ce este al tău ..., <sup>24</sup>în afară de ce au mâncat tinerii și de partea oamenilor care au mers cu mine, Aner, Eșcol și Mamre: ei să-și ia partea lor!“.

Deci intră în definiția lui Abraham încrederea în ceea ce îi spune Dumnezeu, faptul de a face tot ce spune El, ceea ce îi dă o detașare așa de mare față de toate celelalte – dar în același timp este atent la drepturile celor din jurul său<sup>17</sup>.

Urmează momentul legământului, care e narat în două feluri. În prima variantă (cap. 15), Dumnezeu îi apare în vedenie și are loc un dialog:

<sup>1</sup>A fost cuvântul Domnului către Avram, în vedenie, zicând: „Nu te teme, Avrame, Eu sunt scutul tău și răsplata ta va fi foarte mare.“

Iar Abraham îndrăznește să-l întrebe pe Dumnezeu: „*Stăpâne Doamne, ce-mi vei da? Iată, eu mă duc fără copii...*“ Făgăduința nu pare a se împlini, iar timpul trece. În cealaltă variantă a legământului (cap. 17) se spune chiar că Abraham avea 99 de ani. Este interesant faptul că făgăduința implică și o așteptare, care se face uneori grea, dureroasă, după cum vedem.

Oricum, credinciosul este un om care trăiește în așteptare. Pe vremuri, ni se spunea „Uite, săracii evrei, ei trăiesc în așteptarea lui Mesia, pe când noi știm că a venit, și gata!“ Între timp discursul s-a ameliorat, s-a aprofundat: lucrurile nu stau așa, ci, evrei și creștini, cu toții „trăim într-o așteptare; diferența constă în faptul că pentru noi Cel care va veni va avea trăsăturile celui Isus care a venit deja și care este prezent și activ în mijlocul nostru.“<sup>18</sup>

<sup>17</sup> Cf. *ibidem*, 101-102.

<sup>18</sup> PONTIFICIA COMMISSIONE BIBLICA, *Il Popolo Ebraico e le sue Sacre Scritture nella Bibbia cristiana*, Libreria Editrice Vaticana, 2001, II A5; trad. rom.: COMISIA

Dar așteptarea se face grea și Abraham mai întreabă din când în când, iar Dumnezeu nu se supără dacă întreabă. Spune Abraham: „Mă moștenește intendentul...?” Răspunsul depășește întrebarea:

„15 <sup>4</sup>Și, iată, a fost cuvântul Domnului către el zicând: „Nu te va moșteni acesta, ci acela care va ieși din tine, el te va moșteni!“ <sup>5</sup>Și Domnul l-a scos afară pe Avram și i-a spus: „Privește către cer și numără stelele dacă le poți număra“. Și i-a zis: „Așa va fi seminția ta.“ <sup>6</sup>Avram l-a crezut pe Domnul și i s-a socotit aceasta ca dreptate.”

Dincolo era pulberea, praful pământului. Dar comparația cu stelele cerului nu e deloc banală. Abraham și Dumnezeu șed în fața cortului, noaptea, în nopțile acelea din Orient cu cerul adânc și cu stelele mari, care par că le putem atinge cu mâna – dar pe care noi, în orașe, nu le mai vedem! Și este o atmosferă de intimitate, de apropiere între cei doi... Îl vedem pe Abraham având statut de mare prieten al lui Dumnezeu. Acesta îi reînnoiește făgăduința.

Dar Abraham întreabă iarăși: <sup>8</sup>„*Stăpâne Doamne, după ce voi cunoaște că-l voi stăpâni?*“ Atunci Domnul îl pune să pregătească o jertfă aparent stranie, cu niște animale împărțite în două... Este un obicei atestat în antichitate și la Mari, și în alte locuri din zona Mediteranei: cei doi contractanți ai unei convenții treceau printre părțile animalelor tăiate, ca un fel de autoblestem: „așa să ajung, ca acestea, dacă nu-mi țin cuvântul...“ Dar de data aceasta se întârzie... se întârzie... se face noapte, pe Abraham îl apucă un fel de angoasă, vin păsări răpitoare, el le alungă... Îl cuprinde o „toropeală” – în ebraică este același cuvânt, *tardēmāh*, ca atunci când Dumnezeu îl „adoarme” pe Adam ca s-o plăsmuiască pe Eva din „coasta” lui. E spaimă, e întuneric, și aici Dumnezeu îi vorbește: viața nu e foarte simplă: există o făgăduință, și aceasta este mai presus de toate, dar există și părțile dureroase: îi vorbește despre Egipt, despre robia de acolo, care va dura un timp, dar până la urmă Dumnezeu îi făgăduiește că-l va scoate și de acolo.

BIBLICĂ PONTIFICALĂ, *Poporul evreu și sfințele sale Scripturi în Biblia creștină*, Editura ARCB, 2006, 52.

Tema apare și în psalmul 105/104 (12-15. 41-42): Dumnezeu își aduce aminte că i-a făgăduit lui Abraham...

Pe când erau puțini la număr, și străini acolo  
și mergeau de la un neam la altul, dintr-un regat la un alt popor,  
nu a îngăduit nimănui să-i asuprească, și pentru ei a pedepsit și regi:  
„Nu vă atingeți de unșii mei și profeților mei nu le faceți rău!“  
A deschis stânca și au izvorât ape, și au curs râuri în pământ uscat.  
Căci și-a amintit de cuvântul său cel sfânt către Abraham, slujitorul său.

Împlinirea pleneră a făgăduinței făcute lui Abraham este pomenită în două locuri semnificative din Noul Testament: în *Magnificat* și în *Benedictus* (Lc 1, 55. 73).

Iar Dumnezeu, simbolizat de un cuptor cu fum și o flacăra, trece singur printre părțile animalelor. Arată astfel că El are inițiativa totală, liberă, gratuită a legământului: e foarte important pentru om să țină minte acest lucru, de aceea Dumnezeu îl marchează de multe ori în Biblie, și în variate feluri. Și din nou întărește legământul.

Un alt episod important: Dumnezeu „vine în vizită“ (*Gen 18*) într-un mod care a dat naștere multor reprezentări plastice, dintre care poate cea mai cunoscută și mai grăitoare este icoana lui Andrei Rubliov. Privind textul observăm că narațiunea e foarte fluidă, când e vorba de trei oameni, când e Dumnezeu cu alți doi, când trei îngeri, se trece ușor de la singular la plural: o variație care sugerează un mister.

<sup>1</sup>Domnul i s-a arătat lui Abraham la stejarii de la Mamre, pe când acesta ședea la intrarea în cort, în arșița zilei. <sup>2</sup>El și-a ridicat ochii și a privit și, iată, trei oameni stăteau în fața lui.

Apar trei călători: firește, după legile ospitalității de atunci, Abraham îi pofteste grăbit în cort, le aduce apă să se spele, se năpustește la turmă să taie un vițel, pune să se facă pâine din făina cea mai bună... Se poate spune că e un fel de comensalitate a lui Abraham cu Dumnezeu, dar diferită de religiile

dimprejur, unde zeii stau cu unii oameni la masă. Aici oaspeții mănâncă, iar Abraham stă în picioare lângă ei și privește. La fel în *Exod 24, 11*, la ospățul de la încheierea legământului sinaitic, se spune că Moise și bătrânii poporului mănâncă *în fața lui Dumnezeu ... l-au văzut*<sup>19</sup> ... și n-au pățit nimic.

Și acum, Dumnezeu repetă făgăduința, precizând-o, și intervine și Sara. Vedem o relație de familiaritate, făcută din încredere, și din respect, dar și din prietenie. Abraham râde. Și Sara, care stă în spatele lor, la intrarea în cort, când aude că va avea un copil – are 99 de ani – începe să râdă. Iar Oaspetele dialoghează:

<sup>13</sup>Atunci Domnul a grăit către Abraham: „De ce a răs Sara și a zis ‘Chiar voi naște, acum când am îmbătrânit?’ <sup>14</sup>Oare e ceva prea minunat pentru Domnul? La timpul hotărât, la anul pe vremea aceasta mă voi întoarce la tine și Sara va avea un fiu!“  
<sup>15</sup>Sara a tăgăduit zicând: „N-am răs!“ , căci i se făcuse teamă. Dar El a zis: „Ba da, ai răs“...

Iar copilul care se va naște se va numi Isac (*Īḥāq*, „copilul râsului“).

Apare aici un element semnificativ al relației de credință, dintre Dumnezeu și Abraham, dar și dintre orice om care trăiește din credință și Dumnezeu.

<sup>17</sup>Atunci Domnul a zis: „Oare voi tăinui față de Abraham ceea ce voiesc să fac, <sup>18</sup>de vreme ce Abraham va deveni un neam mare și puternic și se vor binecuvânta în el toate neamurile pământului? <sup>19</sup>Căci l-am ales ca să povățuiască pe fiii lui și casa lui după el să umble în calea Domnului și să facă dreptate și judecată, așa încât Domnul să împlinească pentru Abraham ceea ce i-a grăit.“

În Evanghelia după Ioan (15, 14-15), Isus le spune apostolilor:

„Voi sunteți prietenii mei dacă faceți ceea ce vă poruncesc Eu. <sup>15</sup>Nu vă mai numesc slugi, pentru că sluga nu știe ce face stăpânul, ci v-am numit prieteni, pentru că toate câte le-am auzit de la Tatăl meu vi le-am făcut cunoscute.“

<sup>19</sup> Traducătorii Septuagintei s-au speriat: au tradus, cumițind textul: „au văzut locul

Textele își răspund: Dumnezeu își dezvăluie intențiile față de prietenii săi.

În general, în Biblie textele își răspund dintr-un capăt în celălalt și au, din această cauză, o vibrație anume. Fiecare cuvânt din Evanghelie are un răsunet, o vibrație în Vechiul Testament. Cine se pricepe la muzică știe diferența dintre un sunet muzical și un sunet „mecanic“. Sunetul muzical are niște „armonice“ care se aud, imperceptibil, indistinct pentru ureche, dar perceptibile pe aparate. Este ceea ce dă vibrația, căldura sunetului. Așa este între Vechiul și Noul Testament. De multe ori în Noul Testament este o vibrație, o culoare care vine din citatul sau aluzia la Vechiul Testament.

Acum Dumnezeu spune că vrea să pedepsească Sodoma și Gomora. Și urmează intervenția lui Abraham:

<sup>23</sup>„Oare chiar vei da pieirii pe cel drept împreună cu cel păcătos? <sup>24</sup>Dacă sunt cumva cincizeci de drepti în cetate? Vei nimici oare locul și nu-l vei cruța de dragul celor cincizeci de drepti care sunt acolo? <sup>25</sup>Departa de tine să faci una ca asta, să dai pieirii pe cel drept împreună cu cel nelegiuit și să se întâmple cu cel drept ca și cu cel nelegiuit! Departa de tine! Oare Judecătorul întregului pământ nu va face dreptate?“

Nu este atât vorba să se facă o distincție. Amenințarea era să fie toți cuprinși în pedeapsă. Abraham spune: „Nu se poate, nu e drept să moară și dreptii împreună cu păcătoșii“. Dar cererea lui trece dincolo: el îl cunoaște mai bine pe Dumnezeu, care de fapt ar vrea să-i ierte pe toți<sup>20</sup>: „Vei nimici oare *locul* și nu-l vei cruța?“ Urmează dulcea târguială pe care o știm. Până la zece drepti. La zece se oprește. Știm că, în lumea ebraică, zece bărbați e numărul minimal pentru un *minian*, grupul de rugăciune. Se manifestă această solidaritate a lui Abraham, pe care i-o dă credința, încrederea în Dumnezeu: solidaritate și cu Dumnezeu și cu oamenii. Așa cum se vor petrece lucrurile și cu Moise.

unde a stat Dumnezeu lui Israel“.

<sup>20</sup> Cf. MARTINI, *Abraham...*, op. cit., 132-133.

Și, în sfârșit, momentul cel mai dur: jertfa (*Gen 22, 1-19*).

<sup>1</sup>După aceste întâmplări, Dumnezeu l-a pus la încercare pe Abraham și a zis către el: „Abrahame!” El i-a răspuns: „Iată-mă!”<sup>2</sup>Și i-a spus: „Ia-l pe fiul tău, pe singurul tău fiu, pe care îl iubești, pe Isac, și du-te în ținutul Moria și adu-l acolo ardere de tot pe muntele pe care ți-l voi spune.”

Comentatorii observă că textul este paralel cu invitația de la început, de a pleca. Tot așa, trebuie să plece în necunoscut. El „se scoală de dimineață” (adesea, în Vechiul Testament, când un personaj trebuie să îndeplinească o acțiune importantă, se marchează că s-a sculat în zori!) și pleacă:

<sup>3</sup>Abraham s-a sculat dis-de-dimineață, a pus samarul pe asinul său și a luat cu sine doi slujitori tineri și pe Isac, fiul său; a tăiat lemne pentru arderea de tot, s-a sculat și a pornit spre locul despre care îi spusese Dumnezeu.

Doar că de data aceasta, cerința lui Dumnezeu este la limita imposibilului. În ce constă duritatea ei? La vremea când se întâmplă lucrurile, tatăl are drept de viață și de moarte asupra copilului. Deci nu aici este problema. Până și la civilizații romani, mult mai târziu, când se năștea copilul, era pus pe prag. Și, când venea „domnul și stăpânul”, dacă avea chef, îl lua în brațe și astfel îl recunoștea; dacă nu, copilul putea fi vândut ca sclav, ucis... Așa că, la vremea lui Abraham, dreptul de viață și de moarte nu pune probleme. Problema cea mare este că Isac e fiul făgăduinței. Dumnezeu l-a făgăduit de la început și Abraham a pornit la drum pe cuvântul acesta. Întrebările lui se făceau tot mai insistente și Dumnezeu își tot întărea făgăduința. Iar acum, vine întrebarea „Cum este acest Dumnezeu care îmi cere acest lucru? Oare își ține cuvântul? În ce fel?” Aici este marea greutate pentru Abraham.

Cam ce va fi fost în mintea lui ne arată felul în care îi răspunde lui Isac:

<sup>4</sup>A treia zi, Abraham și-a ridicat ochii și a văzut locul de departe. <sup>5</sup>Și a zis Abraham către slujitorii: „Rămâneți aici cu asinul, iar eu și băiatul ne vom duce mai încolo să



ne închinăm și ne vom întoarce la voi.“<sup>6</sup> A luat Abraham lemnele pentru arderea de tot și le-a pus pe umerii lui Isaac, fiul său, iar el a luat în mână focul și cuțitul și au plecat împreună.<sup>7</sup> Isaac a zis către tatăl său: „Tată!“ El i-a răspuns: „Da, fiule!“ „Iată focul – a zis el – și lemnele, dar unde este mielul pentru arderea de tot?“<sup>8</sup> Abraham a spus: „Se va îngriji Dumnezeu de mielul de jertfă, fiule“.

Răspunsul lui Abraham este un fel de cheie pentru ceea ce gândește. Este ca și cum ar spune: „Eu nu înțeleg ce se întâmplă, dar Dumnezeu știe.“ Ne amintim de scena din Ezechiel 37: profetul vede un câmp plin de oase. Evreii nu aveau încă ideea învierii, a vieții veșnice – apare doar câte o străfulgerare, din când în când. Dumnezeu îl întreabă: „Fiu de om, vor mai fi vreodată vii oasele acestea?“ După opinia comună de atunci, Ezechiel ar fi trebuit să răspundă: „Nu, nici vorbă! Au murit – gata, în *še'ol* cu ei, pentru totdeauna!“ Dar el spune: „Stăpâne Doamne, numai Tu știi.“ (37, 3). Și atunci Revelația poate merge mai departe. Ceva asemănător apare în Cartea lui Iov. Iov întreabă *de ce* suferă, de ce e supărat Dumnezeu pe el și pare a-i fi întors spatele. La prima vedere, Dumnezeu îi răspunde vorbind despre stele, despre ciute, despre hipopotam și crocodil, dar sensul răspunsului este mult mai profund. Și vedem că Iov se alină, înțelege că lucrurile sunt prea mari, prea minunate, nu există cuvinte omenești care să-i explice, dar are încredere că toate sunt în mâna lui Dumnezeu, care știe mai multe.

Așa și aici. „Se va îngriji Dumnezeu“. Este și o deschidere față de Dumnezeu, ca să poată lucra. Tot un efect al credinței, pentru orice om. Și ei au mers mai departe: Abraham îl leagă pe Isaac.

Părinții Bisericii vor face apropierea între Isaac care își poartă lemnele și Isus care își duce crucea.

Și în iudaism este o povestire frumoasă despre ce va fi gândit Isaac în momentele acelea... Cum își dăruiește de bună voie viața ca să asculte de Dumnezeu, cum îi spune tatălui său să-l lege (ebr. *'aqēyḏāh*, „legătură“), ca nu cumva să facă vreun gest involuntar de împotrivire.

Când Abraham era cu cuțitul ridicat, îngerul îl oprește:

<sup>11</sup>Dar îngerul Domnului l-a strigat din cer și i-a zis: „Abrahame, Abrahame!“ El a răspuns: „Iată-mă!“ <sup>12</sup>I-a zis: „Nu-ți ridica mâna asupra băiatului și nu-i face nimic, căci acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu și nu l-ai cruțat pe singurul tău fiu pentru mine.“ <sup>13</sup>Abraham și-a ridicat ochii și a privit și, iată, în spatele lui era un berbec prins cu coarnele într-un desiș. Abraham s-a dus, a luat berbecul și l-a adus ardere de tot în locul fiului său. <sup>14</sup>Abraham a pus locului aceluia numele „Domnul poartă de grijă“, de unde se spune până astăzi: „Pe munte Domnul va purta de grijă“.

Toponimul explicat aici, referit la un eveniment exemplar, constituie un fel de amintire perpetuă a fidelității și providenței lui Dumnezeu.

A doua oară îl strigă „îngerul“ pe Abraham. Știm că, multă vreme, în Vechiul Testament, apariția unui „înger“ este de fapt o teofanie.

<sup>16</sup>„M-am jurat pe mine însumi – grăiește Domnul: pentru că ai făcut aceasta și nu l-ai cruțat pe fiul tău, pe singurul tău fiu, <sup>17</sup>te voi binecuvânta cu belșug de binecuvântare și voi înmulți seminția ta ca stelele cerului și ca nisipul de pe țărmul mării și seminția ta va lua în stăpânire porțile dușmanilor săi. <sup>18</sup>Și în seminția ta se vor binecuvânta toate neamurile pământului, pentru că ai ascultat de glasul meu.“

Aceasta este credința: ascultarea, cu toată ființa, de cuvântul lui Dumnezeu. Și astfel ne întoarcem la definiția din Catehism.

Sigur, știm că s-a terminat totul cu bine, că Abraham s-a târguit după aceea cu băștinașii ca să cumpere un loc de îngropare pentru Sara. Și se spune la urmă că „Abraham și-a dat duhul și a murit, la bătrânețe fericite, bătrân și sătul [de zile]“ (*Gen 25, 8*). De fapt, la sfârșitul vieții, ce vedea din cele făgăduite? Pe fiul său, Isac, și un loc de mormânt. Atât ca posesie. Dar moare fericit, pentru că acestea sunt sămânța făgăduinței pe care o vede, în sfârșit încolțită.

În Abraham se află, în sămânță, tot poporul ales și, apoi, noi toți.

În Vechiul Testament, Abraham nu este amintit prea des în continuare: mai mult în formule ca „Dumnezeul lui Abraham, ...al lui Isac, ...al lui Iacob“. Apare în *Ps 105*, cum am văzut, și în cărțile târzii: Sirah, în „galeria

strămoșilor“ (44, 19-23); Cartea Înțelepciunii, aluziv, exemplificând roadele înțelepciunii (10, 5-9).

Noul Testament însă va continua să mediteze asupra credinței lui Abraham, să sublinieze valoarea ei prefigurativă și să o dea ca exemplu. Merită să medităm asupra unor pasaje care îi scot în lumină sensul plener și invită la trăirea ei: *Gal* 3, 7-14; *Rom* 4, 1-3. 13-25; *Evr*, cap. 11.